

Віктор Шевчук

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України,
м. Харків, Україна*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Сучасний стан злочинності в Україні та її динаміка під час війни значно вплинули на зміну пріоритетів завдань криміналістики та особливості формування й застосування криміналістичних знань. Така ситуація створює додаткове навантаження на судові і правоохоронні органи, які у посиленому режимі забезпечують охорону громадського порядку, слідчих, детективів і прокурорів, на яких покладається виявлення та документування фактів воєнних злочинів та їх наслідків, а також суддів, які у цих складних і небезпечних умовах забезпечують здійснення судового контролю за кримінальним провадженням і правосуддя [3, с. 73–77].

Одним із головних завдань України в реаліях сьогодення є відсіч збройної агресії РФ та поновлення порушених прав і свобод українських громадян, а також забезпечення принципу невідворотності відповідальності винних осіб у вчиненні злочинів, пов'язаних із вторгненням російських загарбників на терени нашої країни. Докази та доказування – основа будь-якого процесу, і від того, наскільки якісно та повно під час судового розслідування буде зібрана доказова база, залежить ефективність розгляду кримінального провадження в суді і швидкість досягнення мети правосуддя [2, с. 634]. За таких обставин необхідно враховувати, що для судового розгляду таких воєнних злочинів, зокрема, як для судів України, так і будь-якого міжнародного суду основоположним буде не тільки виявлення, збирання та документування доказів воєнних злочинів, але й встановлення причинно-наслідкового зв'язку між винними діями країни-агресора та наслідками, що настали, тобто заподіяною шкодою.

Головним завданням криміналістики в такій ситуації є розроблення та застосування засобів, прийомів та методів, що дозволяють збирати, досліджувати, використовувати доказову інформацію в умовах війни. У зв'язку із цим, гостро постало питання щодо створення та запрова-

дження ефективного захисту відносин, що забезпечують умови охорони основ національної безпеки України, як кримінально-правовими, кримінально-процесуальними, так і криміналістичними засобами [5, с. 12–27].

Криміналістика, інтегруючи сучасні досягнення науки і техніки, сьогодні спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів та технологій, застосування яких направлено на вирішення практичних завдань, серед яких особливу значимість набувають можливості застосування криміналістичних знань в умовах війни. Тому перед криміналістикою постають завдання, які пов'язані із забезпеченням діяльності органів правопорядку та інших спеціальних суб'єктів такої протидії ефективними криміналістичними рекомендаціями у виявленні та розслідуванні злочинів, пов'язаних з військовою агресією РФ проти України [4, с. 14]. Вбачається, що в сучасних реаліях практика застосування криміналістичних знань та цифрових технологій для збирання доказів під час війни є досить актуальною.

В сучасних умовах особливого значення набувають можливості застосування криміналістичних знань, цифрової інформації у протидії злочинності в реаліях війни та наближення до єдиного криміналістичного європейського простору [1, с. 638]. Інтеграція України у світову та європейську спільноту вимагає адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів і зобов'язань. Особливо це стосується криміналістики та кримінального процесу як у сфері протидії злочинності, так і у сфері охорони важливих конституційних прав, свобод та інтересів громадян з урахуванням реалій розвитку українського суспільства.

Сьогодні в Україні також простежується зміна вектора криміналістичних та кримінально-процесуальних досліджень [4; 5], наближення його до єдиного європейського простору. Тому перед Україною, яка визначила курс вступу до ЄС одним із пріоритетних напрямів діяльності, постає завдання привести національне законодавство у відповідність до європейських стандартів (зокрема, у сфері протидії злочинності, здійснення судочинства, формування системи органів військової юстиції) [1, с. 19–26]. Розв'язання цього питання потребує відповідного законодавчого врегулювання й розроблення концепції криміналістичного забезпечення діяльності органів військової юстиції. Відтак, актуальним є формування та розвиток європейської криміналістики й інтеграції криміналістичних знань до єдиного європейського криміналістичного простору.

В умовах війни та сучасних євроінтеграційних процесів відбувається перезавантаження криміналістики, пов'язане передусім із появою нових викликів до системи кримінальної юстиції й потребою розв'язувати першорядні завдання під час активних бойових дій на території України. У таких умовах криміналістика покликана розробити новітні засоби, прийоми й методи, спрямовані на протидію воєнним злочинам, пов'язаним із військовою агресією РФ проти України та процесів цифровізації суспільства. Окремо необхідно розробляти системи криміналістичних методик розслідування, удосконалювати техніко-криміналістичне забезпечення, застосування спеціальних знань, захист інформаційних джерел та інформаційну безпеку в еру цифровізації під час війни. Можна констатувати, що сьогодні формуються нові наукові криміналістичні напрями – воєнна криміналістика та цифрова криміналістика [6, с. 795–822] .

Актуальним сьогодні є створення системи військової юстиції, зокрема, це питання формування військової поліції, військової прокуратури та військових судів (спеціалізованих колегій) із врахуванням передового зарубіжного досвіду, європейських та міжнародних стандартів щодо протидії злочинності. Створення органів військової юстиції в реаліях воєнного сьогодні є необхідним кроком задля забезпечення якісного та ефективного виявлення, фіксації, розкриття та розслідування воєнних злочинів, що вчиняються російськими військовими на території України. Вирішення цього питання потребує відповідного законодавчого регулювання та розроблення концепції криміналістичного забезпечення діяльності органів військової юстиції, що визначає новий науковий напрямок досліджень у криміналістиці.

Отже, криміналістика в сучасних реаліях, інтегруючи сучасні досягнення науки й техніки, спрямовує свій науковий потенціал на створення ефективної системи криміналістичних засобів, прийомів і технологій, застосування яких покликано розв'язати складні практичні завдання [7], серед яких особливо значення набувають можливості застосування криміналістичних знань у протидії злочинності в реаліях війни. Відтак, розв'язання означених завдань передбачає запровадження ефективної системи протидії воєнним злочинам, пов'язаних із військовою агресією РФ проти України, активізації застосування цифрових технологій у кримінальному провадженні. При цьому важливого значення набуває реформування кримінального і кримінального процесу-

ального законодавства з врахуванням процесів цифровізації та на цій підставі вжиття системних заходів, спрямованих на удосконалення слідчої, детективної, експертної та судової практики в умовах сучасних євроінтеграційних процесів під час війни.

Список використаних джерел:

1. Богуцький П. П. Військова юстиція як правова система: міжнародні стандарти та національні особливості. *Діяльність військової юстиції в умовах збройного конфлікту. Досвід української прокуратури* : мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 28.10.2021). Київ ; Одеса, 2021. С. 19–26.
2. Журавель В. А., Шепітько В. Ю. Розвиток криміналістики та судової експертизи в Україні: наближення до єдиного європейського простору. *Правова наука України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку*: монографія. Харків: Право, 2021. С. 631–669.
3. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Digital criminalistics as a strategic direction of formation of criminalistic knowledge. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations*: collection of scientific papers «SCIENTIA» III International Scientific Conference. Amsterdam, 2023. Pp. 73–77.
4. Matulienė, S., Shevchuk, V., & Baltrūnienė, J. Artificial Intelligence in Law Enforcement and Justice Bodies: Domestic and European Experience. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*, 29(4), 2023, 12–46.
5. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. *Право України*, 2021, 8. С. 12–27.
6. Shevchuk V. M. Criminalistics support for the investigation of military criminal offenses and war crimes: digitalization, innovations, prospects. *Military offences and war crimes: background, theory and practice*: collective monograph. Ed. by V. M. Stratonov. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. Pp. 795–822.
7. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Шевчук В. М. та ін. Науково-технічне забезпечення слідчої діяльності в умовах змагального кримінального процесу. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Вип. 42. С. 92–102.